

ALİ EMÎRÎ'NİN OSMANLI TARİH VE EDEBİYAT MECMÛASI'NDA YER ALAN İKİ NA'TI

Abdülmecit İSLAMOĐLU*

zet

Ali Emîrî (1857-1924) Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşamış; Türk dili, kültürü ve tarihine önemli hizmetlerde bulunmuş; kütüphanecilik ve yayıncılık yönü de bulunan bir ilim adamı ve şairdir. Bu makalede Ali Emîrî'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecması*'nda yayımladığı iki na'tı incelenecektir. şairin *Dîvân*'ında yer almayan, biri kasîde diğeri tercî-i bend nazım şekliyle yazılan bu iki na'tın, öncelikle şekil ve muhteva hususiyetleri üzerinde durulacak; makalenin sonunda ise transkripsiyonlu metinleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî, na't, kasîde, tercî-i bend.

Ali Emiri's Two Na'ts (Eulogy Or Poem Praising The Prophet Muhammad) In Ottoman Tarih ve Edebiyat Mecması

Abstract

Ali Emiri (1857-1924) is a man of letter and a poet who lived in the last period of Ottoman Empire; he rendered great services to Turkish Literature, culture and history and he was a librarian and a publisher as well. In this article, two poems of Ali Emiri praising Prophet Muhammad which were published in the Ottoman Tarih ve Edebiyat Mecması will be analyzed. Firstly, the features about the structure and the content of these two poems, one of them is written in the form of ode and the other is in the form of terci-i bend and which do not take place in the poet's Divan, will be emphasized; in the end of the article the transcription texts of the poems will be given.

Key Words: Ali Emîrî, eulogy, ode, tercî-i bend.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, islamoglua@gmail.com

Giriş

Ali Emîrî Efendi, yirminci yüzyılda klasik şiir geleneğini devam ettiren bir şair; *Dîvân*'ında "Nu'ût-ı Şerîfe" başlığıyla kaleme aldığı na'atlar¹ başta olmak üzere çeşitli vesilelerle Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılığını dile getiren bir gönül insanı; tarih ve millî kültür araştırmacılığının yanında kütüphanecilik ve yayıncılığıyla ilmî ve edebî sahada Türk irfanına büyük hizmetlerde bulunmuş bir şahsiyettir.

1857'de Diyarbakır'da doğan Ali Emîrî, ilk tahsiline bu şehirde bulunan Sülûkiye Medresesi'nde başlamış; daha sonra Fethullah Feyzi, Mehmed Şaban Kâmî ve Ahmed Hilmi Efendiler başta olmak üzere farklı müderrislerden dersler almış; iyi düzeyde Arapça ve Farsça öğrenmiştir. 1875'te telgrafçı olan Emîrî, 1878'de Âbidin Paşa'nın yanına müsevvid olarak girmiş; onunla birlikte Harput, Sivas ve Selânik'e gitmiştir. Otuz yıla yakın süren devlet hizmetinde; Sis (Kozan), Adana, Leskovik, Kırşehir, Trablusşam, Ma'mûretü'l-azîz (Elazığ), Erzurum, Yanya, İşkodra, Halep ve Yemen'de başkâtiplik, muhasebecilik, defterdarlık, maliye müfettişliği gibi görevlerde bulunmuş; emekliye ayrıldıktan sonra da çeşitli encümenlerde başkan ya da üye olarak tarih, kültür ve arşiv ağırlıklı çalışmalarını sürdürmüştür. 23 Ocak 1924'te ölen Ali Emîrî'nin mezarı Fâtih Câmii hazîresinde bulunmaktadır.

Ali Emîrî'yi ilim ve kültür hayatımızda önemli kılan hususlardan birisi Kaşgarlı Mahmud'un, varlığı bilinen ancak o zamana kadar ele geçmeyen *Dîvânü Lugâti't-Türk* adlı eserini bularak ilim âleminin istifadesine sunması; diğeri ise hayatı boyunca toplamış olduğu paha biçilmez kitapları İstanbul Fatih'te kendi kurduğu Millet Kütüphanesi'ne bağışlamasıdır.²

Ali Emîrî'nin *Durûb-ı Emsâl*, *Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid*, *Levâmiu'l-Hamîdiyye*, *Cevâhirü'l-Mülûk*, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*³, *Mardin Mülûk-i Artukîyye Tarihi* ve *Kitâbeleri Vesâir*

¹ Sefer Serin, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007, s. 144-156; Mustafa Uğurlu Arslan, *Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 266-281.

² Ali Emîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Muhtar Tevfikoğlu, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989; M. Serhan Tayşi, "Ali Emîrî Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (D.İ.A.)*, İstanbul, 1989, cilt: II, s. 390-391; Kemal Çelik, *Ali Emîrî-Hayatı-Şahsiyeti, Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1988.

³ Kasım Hayber, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1996.

*Vesâik-i Mühimme*⁴, *Ezhâr-ı Hakikat*⁵, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıy-yesî*⁶, *İşkodra Şairleri*⁷, *Yanya Şairleri*, *Diyarbakirli Bazı Zevâtın Terceme-i Hâlleri*, *Yemen Hâtırâtı*⁸, *Osmanlı Şâirleri*, *Mir'âtü'l-Fevâid* ve *Divân*'ı gibi telif eserlerinin yanında yayıma hazırladığı bazı eserler de bulunmaktadır. Ali Emîrî'nin ayrıca *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*⁹, *Tarih ve Edebiyat Mecmûası* ile *Âmid-i Sevdâ* isimli dergileri çıkararak süreli yayın dünyasında da etkin bir şekilde yer aldığı görülür.

Makalemizin konusunu teşkil eden iki adet na't, Ali Emîrî'nin şahsî gayret ve çalışmaları neticesinde çıkardığı *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası* isimli dergide yer almaktadır. Ali Emîrî 31 Mart 1334 (1918)'ten 30 Eylül 1336 (1920)'ya kadar otuz bir sayı hâlinde yayımladığı bu mecmuanın ilk sayısında yazmış olduğu mukaddimede, mecmuanın çıkarılış amacı ile ilgili olarak birkaç husus üzerinde durmaktadır. Herşeyden önce müellifin farklı yerlerde yayımladığı makaleleri böylece bir yerde toplanmış olacaktır. Kendi makalelerinin dışında Osmanlı tarihi, edebiyatı ve sanatına dair başka yazılar da bu dergide yer alacak; böylece Osmanlı'ya ait bazı özel ve nâdir vesikalar gün yüzüne çıkmış olacaktır.¹⁰

Otuz bir sayı hâlinde yayımlanan *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nın yayın hayatının bitiminden iki yıl sonra Ali Emîrî, bu derginin devamı niteliğinde *Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nı çıkarır. İlk sayısı 31 Ağustos 1338 (1922)'de çıkan ve beş sayı hâlinde yayımlanan bu mecmuanın ilk yazısında, Ali Emîrî'nin dinî cephesini de ortaya koyan şu cümleleri dikkat çekicidir:

⁴ Muhammed Yusuf Yaşar, *Ali Emîrî ve Mardin Mülûk-i Artûkiyye Tarihi ve Kitâbeleri Vesâir Vesâik-i Mühimme Adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

⁵ M. Sait Mermutlu, "Ali Emîrî'nin Ezhâr-ı Hakikatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı: V, Nisan 2011, s. 112-139.

⁶ Abdulkadir Yuvalı, Ahmet Halaçoğlu, *Osmanlı Doğu Vilayetleri*, Bâbîâlî Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2008.

⁷ Hakan T. Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.

⁸ Yusuf Turan Günaydın, *Ali Emîrî-Yemen Hatıratı*, Hece Yayınları, Ankara, 2007; Yahya Yeşilyurt, *Ali Emîrî'nin Yemen Hâtırâtı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.

⁹ Seher Erdoğan Çeltik, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007; Tuncay Öztürk, *Ali Emîrî Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyât Mecmuası*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2011.

¹⁰ Ali Emîrî, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası (OTEM)*, sene: 1, aded: 1, 31 Mart 1334, s. 5-6.

“...Mecmûanın neşri feyz ü terakki-i vatan hakkında bir hüsn-i hizmet mücib olmasa bile, meşelâ na‘t-ı Nebevî’de bir beyit yazılıp derc edilmiş olsa nezd-i İlâhî’de bâ‘ iş-i ğufrân olmak ümidi beni yeni başdan şevk ü gayrete getirdi.”¹¹

Buna göre mecmuanın vatan ve milletin ilerlemesi adına herhangi bir faydası olmasa bile, sadece Hz. Peygamber’in na‘tı sadedinde bir beyti ihtiva etmesi, Ali Emîrî’yi ümitlendirerek şevke getirmeye yeter bir nedendir. Böylece müellif, terazinin bir kefesine gözetdiği diğer tüm amaçları, öteki kefesine ise Cenâb-ı Hakk’ın kendisini affetmesi umuduyla yazdığı na‘tları koymaktadır. Na‘t sahasında bir beyti dahi paha biçilmez bulan Ali Emîrî, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*’nda; III. Murat¹², III. Selim¹³, II. Mahmut¹⁴, Âdile Sultân¹⁵, Giritli İsmail Nazmî’ye¹⁶ ait birer, Nâmık Kemâl¹⁷ ve Emetullâh Sıdkî Hanım’a ait ikişer na‘ta¹⁸ yer vermiştir.¹⁹

Ali Emîrî’nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*’nda kendisine ait iki adet na‘t bulunmaktadır. Bu na‘tların şairin “Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum No:38”de kayıtlı *Dîvân*’ında²⁰ yer almayışı önem arz etmektedir. Bu makale ile, Ali Emîrî’nin bundan yaklaşık yüz yıl önce Osmanlı dönemi alfabesi ile yayımladığı bu iki manzûmenin, söz konusu mecmuadan günümüze taşınması ve edebiyat dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.²¹ Bu çerçevede na‘tların öncelikle şekil ve

¹¹ Ali Emîrî, *Tarih ve Edebiyat Mecmûası*, sene: 1, aded: 1, 31 Ağustos 1338, s. 2.

¹² *OTEM*, sene: 2, aded: 21, 30 Teşrîn-i Sâni 1335, s. 483.

¹³ *OTEM*, sene: 2, aded: 19, 30 Eylül 1335, s. 415-416.

¹⁴ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 321-322.

¹⁵ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 322-323.

¹⁶ *OTEM*, sene: 2, aded: 16, 30 Haziran 1335, s. 323-324.

¹⁷ Nâmık Kemâl’e ait ilk na‘t *OTEM*, sene: 2, aded: 18, 31 Ağustos 1335, s. 404-405’de, ikincisi ise *OTEM*, sene: 2, aded: 23, 31 Kânûn-ı Sâni 1336, s. 570’de yayımlanmıştır. Nâmık Kemâl’in ikinci na‘tı Fehîm-i Kadîm’in “olmak bana” redifli bir şiirine nazîredir. Ali Emîrî, Nâmık Kemâl’in bu nazîresine şöyle bir dipnot düşmüştür: “Âferîn Nâmık Kemâl Beg, Fehîm’in pençe-i gâlibiyetinden kurtulmak için na‘t-ı Cenâb-ı Rahmeten li’l-Âlemîn’e ilticâyı güzel bulmuşsun. Başka çare de yok.”

¹⁸ *OTEM*, sene: 2, aded: 17, 31 Temmuz 1335, s. 358-359.

¹⁹ Osmanlı padişahlarından III. Murat, III. Selim ve II. Mahmut’un mecmuada yer alan na‘tlarının şerhi için bkz.: Zülfişkar Güngör, *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed’e Na‘tlar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009, s. 62-64, 98-107, 112-115.

²⁰ Ali Emîrî’nin *Dîvân*’ı üzerinde iki Yüksek Lisans çalışması yapılmıştır. Bkz.: Sefer Serin, *Diyanbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007; Mustafa Uğurlu Arslan, *Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

²¹ Ali Emîrî’nin *OTEM*’de yer alan bu iki na‘tı, incelediğimiz na‘t antolojilerinde yer almamaktadır. Bkz.: Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, *Hazret-i Peygambere Şiirler An-*

muhteva hususiyetleri üzerinde durulacak, ardından transkripsiyonlu metinleri sunulacaktır.

Na'tlardan birincisi mecmuanın (aded: 11, sene: 1, 13 Kânûn-ı Sâni 1335) tarihli sayısında, 191-197. sayfaları arasında yer almaktadır. Manzûme arûzun *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. "Bulmuşum" redifli na't, kaside nazım şekliyle kaleme alınmış olup 96 beyitten müteşekkildir. Ali Emîri "Na't-ı Şerif" başlığını taşıyan kasidesine "Bu na't otuz sene evvel yazılmıştı." cümlesini dipnot olarak düşmüştür.

Şairin mecmuada yer alan ikinci na'tı (aded: 22, sene: 2, 31 Kânûn-ı Evvel 1335) tarihli sayıda, 515-518. sayfalar arasında yer almaktadır. Arûzun *Mef'ûlû Mef'ûlû Mef'ûlû Fe'ûlün* kalıbıyla ve tercî-i bend nazım şekliyle kaleme alınan manzûme 11 hânedan (bendden) oluşmaktadır. Her bendin sonunda tekrar eden

Serdâr-ı Rusûlsün güher-i ekmel-i 'âlem

"Levlâk" ile memdûhsun ey server-i âdem

vâsita beyti ile hâneler birbirine bağlanmıştır. Ali Emîri bu na'tı Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle ve şefaât beklentisiyle yazmıştır. Manzûme, noktasız harflerle kaleme alınmıştır. Şair bu durumu "Peyğam-ber-i keviney Efendimiz Hâzretleri'nin mevlid-i risâlet-penâhilerine müşâdif şeref-hulûl eden rûz-ı firûz-ı gufrân-ı qarîn münâsebetiyle niyâz-ı merhâmet (ü) şefâ'atle bir neşide tahîr itmegi gönlüm ârzü itdi. Na't-ı hümâyûn-ı risâlet-penâhilerinde bir nokta kıondurmak haddim olmadığından min-gayri haddin kemâl-i şerm ü hicâb ile bu noktasız "tercî-i bend"i yazdım. Niyâz-ı 'afv eylerim."²² şeklinde son derece edebî bir üslupla dile getirir.

Ali Emîri'nin bu iki na'tında Hz. Peygamberle ilgili muhteva unsurları -örnek beyitlerle- aşağıdaki başlıklar altında sunulabilir:

tolajisi-Na'tlar, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966; Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993; Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997; Ahmet Özer, *Türk Edebiyatında Naatler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008. Tuncay Öztürk'ün *OTEM* üzerine hazırladığı Yüksek Lisans tezinde şairin kaside nazım şekliyle yazdığı na't günümüz harflerine çevrilmiştir. Ancak transkripsiyonsuz olarak aktarılan metinde yanlış okumaktan kaynaklanan çeşitli anlam hatalarının yanında vezin kusurları da bulunmaktadır. Bkz.: Öztürk, *Ali Emîri Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyyât Mecmuası*, s. 278-287.

²² Ali Emîri, *OTEM*, sene: 2, aded: 22, 31 Kânûn-ı evvel, 1335, s. 515.

1. Hz. Peygamber

A- Özel İsimleri

Na'tların asıl konusu ve öznesi Hz. Peygamber'dir. Bu itibarla şairler Peygamberimizi tarif ve tavsif ederken öncelikle onun isim ve sıfatları üzerinde durmuşlardır.²³ Bu isimlerden bazıları bizzat Kur'an-ı Kerim'de geçerken, bazıları diğer mukaddes kitaplarda ve hadis-i şeriflerde zikredilmiştir. Bunlara sahabenin Peygamberimiz için kullandıkları isim ve sıfatlar da eklendiğinde, şairlerin "Esmâü'n-Nebî" adı verilen dini-edebî eserlerde, onu vasfetmek için sayısı doksan dokuzdan 2000'e kadar varan isim ve sıfatları hâvî manzûmeler yazdıkları görülmür.²⁴ Bunlar arasında ön plana çıkan isimler, Hz. Peygamber'in özel isimleri olan "Ahmed, Mahmûd, Muhammed ve Mustafa"dır. Ali Emîrî na'tlarında bu dört isme de yer vermiştir:

Ahmed

Peygamberimiz bir hadis-i şerifte isimlerini "Muhammed, Ahmed, Mâhî (Allah'ın kendisiyle küfrü yok edeceği), Hâşir (İnsanların kıyamette onun ardından giderek haşr olacağı) ve Âkîb (Kendisinden sonra peygamber gelmeyen)" olarak ifade etmiştir.²⁵ Bunlar arasında yer alan "Ahmed" ismi "hamd" kökünden gelmekte; "herkesten daha çok öven ve herkesten daha çok övülen" anlamını ifade etmektedir. Bu isim Hz. Peygamber'e "başka hiç kimseye nasip olmayan bir makâmda ve sadece kendine mahsus ifadelerle herkesten daha fazla Allah'a hamdettiği, Cenâb-ı Hakk'ın da onu bütün insanlardan daha çok övdüğü için" verilmiştir.²⁶

Hz. Peygamber "nûr-ı evvel"dir. Buna "hakikat-i Muhammediye" de denir ki Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ilk şeyin Peygamberimizin nûru olduğunu, diğer varlıkların hepsinin bu nurdan yaratıldığını ifade eder.²⁷ O, Yüce Allah tarafından gönderilmiş,

²³ Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarının kullanımı hakkında geniş bilgi için bkz.: Emine Yeniterzi, "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî", *Kutlu Doğum Haftası II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992, s. 87-100; Ahmet Yılmaz, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfe'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İSTEM*, yıl: 2, sayı: 4, 2004, s. 159-172.

²⁴ Mustafa Uzun, "İslâm Kültüründe Hz. Muhammed-Türk Edebiyatı", *D.İ.A.*, İstanbul, 2005, c. XXX, s. 458.

²⁵ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *es-Sahîh* (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982, 43. Fezâil 124, 125, (III/1828).

²⁶ Mustafa Fayda, "Ahmed", *D.İ.A.*, İstanbul, 1989, c. II, s. 29.

²⁷ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 280.

günahkârlara şefa'at edecek olan Ahmed'dir. Ezelde verilmiş olan sözün göz alıcı süsü, vakar sahibi bir şâhtır o:

Nûr-ı evvel Aḥmed-i mürsel şefî'ü'l-müznibîn

Revnaḳ-ı 'ahd-i ezel şâh-ı muvaḳḳar bulmuşum (K54)²⁸

Mahmûd

“Medh ü senâ olunmuş ve olunmaya şâyân ve müstahak”²⁹ anlamına gelen “Mahmûd” ismi Hz. Peygamber’e, fazîlet, ahlâk ve olgunluğuyla dünya ve âhirette övüldüğü için verilmiştir. Hz. Peygamber kıyamet gününde ümmetinin altında toplanacağı Livâ-i Hamd’in ve şefa'at yetkisinin en yüce mertebesi olan Makâm-ı Mahmûd’un sahibidir. Mahşer günü insanlar diğer peygamberlerden şefa'at dilendikleri vakit hepsi bir özür beyan edecek; ancak Resûlullâh Cenâb-ı Hakk’ın izniyle müminlere şefa'at edebilecektir. Bunun üzerine ehl-i mahşer Hz. Peygamber’in üstün niteliklerini söyleyerek onu yücelteceklerdir. İşte tüm bu övgüler sebebiyle Hz. Peygamber, “Mahmûd” ismiyle tesmiye olunmuştur.³⁰

O, tüm zamanlar ve mekânlarda gâyesine vâsıl olmuştur. Eşi-benzeri bulunmaz bir mücevherdir. Ahmed ve Mahmûd isimlerini taşıyan, adalet ve doğruluktan ayrılmayan bir Peygamberdir:

Ey kâm-ver-i dehr ü düvel gevher-i mes'ûd

Ey dâd-ger-i mülk ü milel Aḥmed ü Maḥmûd (T11)³¹

Muhammed

Kur’ân-ı Kerîm’de dört âyette geçen³² ve aynı zamanda bir sûreye de ad olan “Muhammed”, Hz. Peygamber’in en çok bilinen ismi olup “övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan kişi” anlamına gelmektedir.³³ Ali Emîri na’atlarında Peygamberimizin bu en yaygın özel ismine kimi zaman tek başına, kimi zaman ise Ahmed ve Mahmûd isimleriyle birlikte yer verir.

²⁸ Makalemizde beyitlerden sonra parantez içerisinde verilen K harfi, kasîde nazım şekliyle yazılmış olan na’atı, ondan sonra gelen rakam ise kasîdenin beyit numarasını göstermektedir.

²⁹ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 1304.

³⁰ Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât*, Dâru't-Tıbbâti'l-Âmire, İstanbul, 1255, s. 56-57.

³¹ Makalemizde parantez içerisinde verilen T harfi, tercî-i bend nazım şekliyle kaleme alınan na’atı, sonrasında gelen rakam ise yapılan alıntının kaçınıcı bendde yer aldığına işaret etmektedir.

³² Âli İmrân 3/144, 33. Ahzâb 33/40, Muhammed 47/2, Feth 48/29.

³³ M. Yaşar Kandemir, “Muhammed-Şahsiyeti”, *D.İ.A.*, İstanbul, 2005, c. XXX, s. 423.

Hız. Muhammed (s.a.v.)'in kapısında Hız. Bilal gibi canlar feda edilir. Onun ehl-i beytine Hız. Ali'nin sâdık kölesi Kanber gibi vefa gösterilir:

Hıdmet-i bâb-ı Muhammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğrunda Kanber bulmuşum (K78)

Tüm kâinât o yüce Peygambere gönül vermiş, âşık olmuştur:

'Âlem saña dil-dâdedir ey 'âlî Muhammed (T3)

Hidayet güneşinin, lütuflarda bulunan ayın, dertlere deva verenin adıdır "Ahmed ü Mahmûd u Muhammed":

İy mihr-i hüdâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Ey mâh-ı 'aâtâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Her derde devâ Ahmed ü Mahmûd u Muhammed
Ad oldu saña Ahmed ü Mahmûd u Muhammed (T4)³⁴

Mustafa

94 | db

"Seçkin, seçilmiş" anlamına gelen "Mustafa", Hız. Peygamber'in manzûmelerde en çok kullanılan ikinci özel ismidir.³⁵ Peygamberimiz bir hadîslerinde "Ene'n-Nebiyu'l-Mustafa: Ben seçilmiş Nebiyim."³⁶ buyurarak kendilerini bu sıfatla vasıflandırmışlardır. Muhtar, Murtazâ ve Müctebâ isimleriyle yakın anlam ilişkisi içerisinde olan³⁷ bu adla ilgili olarak *Delâilü'l-Hayrât* şerhinde şu açıklamalar yer alır: Cenâb-ı Hak, Hız. Peygamber'i bütün hâlis kulları arasından seçerek saf ve temiz kılmıştır. O tüm kötülüklerden ve hoş karşılanmayan davranışlardan beridir ve soyutlanmıştır. Yüce Allah onu herkesten daha çok kendisine yakın kılmış; âlî makâmlara ulaştırmıştır. Bunların neticesinde de Hız. Peygamber "Mustafa" olarak isimlendirilmiştir.³⁸

Hız. Mustafa'nın yüce yaratılışından kaynaklanan misk kokularıya, yer-gök; hatta Levh-i Mahfûz güzel kokularla bezenmiştir:

Nûkhet-i halk-ı 'azîmiñle seniñ yâ Muştafâ
'Arş u ferş ü Levh-i Mahfûz'ı mu'aftar bulmuşum (K95)

³⁴ Ayrıca bkz.: T10.

³⁵ İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hız. Peygamber (1860-2011)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s. 86.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd* (I-VI), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982, c. VI, s. 25.

³⁷ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 188.

³⁸ Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât*, s. 165-166.

B- Sıfatları**Resûl, Resûlullâh**

Kelime anlamı itibariyle “gönderilmiş kişi”³⁹, “sözü üstlenen, yüklenen kişi”⁴⁰ anlamlarına gelen “Resûl”, dinî terminolojide “Cenâb-ı Hakk’ın insanlara hükümlerini bildirmek üzere gönderdiği kişi”⁴¹ demektir. Ali Emîrî’nin hem yalın hem de tamlama hâlinde kullandığı bu kavram, Türk şiirinde Hz. Peygamber’e hitapta yaygın olarak kullanılan isimlerin başında gelmektedir.⁴²

Resûlullâh’ın yasakladığı şeylerin hiçbir faydasının bulunmadığı bilinmeli ve bunlardan uzak durulmalıdır:

Her neden kim ümmeti nehy eylemişsiñ yâ Resûl

Ben anı her menfa‘atdan hâlî bir şer bulmuşum (K62)

İnsanoğlu aczi ve noksanlıklarıyla beraber bağışlanma ümidiyle Resûlullâh’ı anlatmak, onu övmek arzusundadır. Günahkâr ve itibarsız bir konumda olan kul böylece, eşi-benzeri görülmedik nimet ve değerlere kavuşacak; aydınlanarak kuvvetlenecektir:

Olmuşum vaşşâf-ı kemter yâ Resûla’llâh saña

Başka ni‘met başka ‘izzet başka bir fer bulmuşum (K72)

Yâ Resûla’llâh beni lutfuñdan itme nâ-ümîd

Kendimi ben çünkü her müznibden aḥḳar bulmuşum (K88)⁴³

Mürsel

Sözlükte “gönderilmiş kişi” mânâsına gelen “mürsel”⁴⁴, Allah tarafından gönderilmiş elçi demektir ve “resûl” kavramıyla aynı anlama gelmektedir.

O, şeriat sahibi öyle bir elçidir ki cennetin kapıcısı olan Rıdvân ve cehennemin kapıcılığını yapan Mâlik onun emir ve buyruklarına boyun eğmekte; itaat etmektedirler:

Mürsel-i şâhib-şerî‘at kim anıñ fermanına

Mâlik ü Rıdvân’ı münḳâd u musaḥḥar bulmuşum (K51)

³⁹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab* (I-XV), Dâru Sâdır-Dâru Beyrut, Beyrut, 1956, c. XI, s. 283-284.

⁴⁰ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî-Garîbi’l-Kur’ân*, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, t.y., s. 195.

⁴¹ Seyyid Şerîf Cürcânî, *et-Ta’rîfât*, Es’ad Efendi Matbaası, Kostantiniyye, 1300, s. 57.

⁴² Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 97.

⁴³ Ayrıca bkz.: K59, K69, K96.

⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. XI, s. 283.

Peygamber

Farsça bir kelime olan Peygamber “haber getiren, Allah’ın emrini bildiren”⁴⁵ anlamlarına gelmektedir. Ali Emîrî’nin kaside nazım şekliyle yazdığı na’tta “Peygam-ber” ve “Peyem-ber” şekillerinde kullanılan bu kavram aşağıda verilen iki beyitte de tamlama içerisinde yer alır:

Peygamber’i öven, onu metheden birinin düşünceleri, Resûlullâh’ı Mirac’a çıkaran Burak misali kanatlanacak; ele avuca sığmaz bir şekilde yükselecek/yücelecektir:

Seyr idîñ artık Burâk-ı fikrimîñ cevânını

Kendimi zîrâ ki meddâh-ı Peyem-ber bulmuşum (K45)

“Peygamber” kavramının kullanıldığı bir diğer beyit fahriye niteliklidir. Bu beyitte şair na’t yazma konusunda söz ustası olduğunu Cebraîl (a.s.)’in diliyle aktarır. Buna göre vahiy meleği, Hz. Peygamber’in övgüsü sadedinde güzel ve fasih na’tlar yazan birisinin varlığını yüce makâmlardaki diğer meleklerle haber vermektedir:

Sidre-i a’lâda dir lâhûtiyâna Cebre’îl

Na’t-i Peygam-berde bir ‘abd-i sühân-ver bulmuşum (K86)⁴⁶

96 | db

Habîb, Habîbullâh

“Sevgili, mahbûb, dost”⁴⁷ anlamlarına gelen “Habîb” sıfatı, bu kullanımının yanında “Habîbullâh” başta olmak üzere “Habîb-i Kibriyâ, Habîb-i Hazret-i Bârî, Habîb-i Hazret-i Mevlâ, Habîb-i Hâlık-ı Yektâ, Habîb-i İlâh, Habîb-i Vedûd, Allah’ın Yâri, Tanrı’nın Habîb’i, Mahbûb-ı Hudâ, Allah’ın Sevgilisi”⁴⁸ gibi ifadelerle şairlerimiz tarafından Hz. Peygamber’i nitelemek üzere kullanılmıştır. Resûlullâh hem Cenâb-ı Hakk’ın hem de bütün insanların sevgilisidir. İmânî boyutu da bulunan bu sevgi, insanların Hz. Peygamber’e “babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha büyük bir sevgi”⁴⁹ ile bağlanmasını, muhabbet duymasını gerekli kılmaktadır. İşte herkesten ve her şeyden daha çok sevilmesi gereken Hz. Peygamber, Ali Emîrî’nin de hayran kaldığı, eşi-benzeri bulunmayan, gönül sarayına taht kurmuş bir sevgilidir:

⁴⁵ Ziya Şükûn, *Gencîne-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ* (I-III), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996, c. I, s. 515.

⁴⁶ Ayrıca bkz.: K46.

⁴⁷ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 540.

⁴⁸ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na’t*, s. 177; Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 107.

⁴⁹ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahîh* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 2. İmân 8, (I/9); Müslim, *es-Sahîh*, 1. İmân 70, (I/67).

*Bir ḥabībīñ ‘aşkı itmiş zâr u ser-gerdân beni
Gerçi bu dünyâda çok nâ-dîde dil-ber bulmuşum* (K44)

*Taht-gâh-ı sînede ‘aşk-ı Ḥabîbu’llâh ile
Şehr-yâr-ı Kerbelâ sultân-ı Ḥayber bulmuşum* (K58)

Şefiü'l-Müznibîn

Hiz. Peygamber'in kıyamet gününde günahkâr Müslümanlara azaptan kurtulmaları için şefaathçi olacağı hususu na'atlarda "Şefi-i Rûz-ı Cezâ, Şefi-i Rûz-ı Nedem, Şefi-i Rûz-ı Kıyâmet, Şefi-i Külli Ümem, Şefiü'l-Halk, Şefiü'l-Mücrimîn, Şefi-i Güneh, Şefi-i Cürm-i Ümmet, Şefi-i Her Ma'âsi" gibi terkiplerle ifade edilirken⁵⁰, Ali Emîri bu konuda "Şefiü'l-Müznibîn" sıfatını kullanır:

*Nûr-ı evvel Ahmed-i mürsel şefi'ü'l-müznibîn
Revnâk-ı ahd-i ezel şâh-ı muvaḳḳar bulmuşum* (K54)

Fahr-i Âlem

Hiz. Peygamber "fahr-i âlem"dir; yani kâinâtın iftihar kaynağı, gelmiş geçmiş bütün insanların övünç vesilesidir. Bunun içindir ki, Yüce Allah'ın sevgili kulu Resûlullâh'ın getirdiği emir ve yasaklara uyulmalı; Hiz. Peygamber yegâne rehber olarak kabul edilmelidir:

*Fahr-i ‘âlem muḳtedâ-yı evvelîn ü âḫirîn
Şer'ini dünyâ vü mâ-fîhâya rehber bulmuşum* (K53)

Diğer Sıfatları

Ali Emîri yukarıda ifade edilenlerin yanında Hiz. Peygamber'in sahip olduğu maddi-manevî gücü göstermek üzere "pâdişâh, sultân, hâkim, hâmi, serdâr, server, dâver" teşbihlerini de kullanmıştır.

Hiz. Peygamber "kâbe kavseyn"⁵¹in taç giymiş seçkin hükümdarı, doğunun ve batının padişâhı, mahşer gününün sultânıdır:

*Tâc-dâr-ı "kâbe kavseyn" şehr-yâr-ı ıstıfâ
Pâdişâh-ı ḥâfîkayn sultân-ı mahşer bulmuşum* (K49)

⁵⁰ Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 198.

⁵¹ "İki yay aralığı" anlamına gelen "kâbe kavseyn" ibâresi, Necm 53/9. âyette geçmektedir. Bu âyet, Hiz. Peygamber'in Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlığını "İki yay aralığı kadar veya daha yakın oldu." şeklinde ifade etmektedir.

O ışıklar saçan bir güneş, parlak bir dolunay, insanların ve meleklerin övünç kaynağıdır. Ulu pâdişâhların sığındığı en büyük sultandır:

*Mihr-i tâbân bedr-i rahşân mefhar-i ins ü melek
Melce'-i şâhen-şehân sultân-ı ekber bulmuşum* (K55)

Bütün zaman ve mekânlarda hak ve adâlet üzere hükmeden, tüm şehir ve memleketleri koruyup gözeterek himâye edendir:

*Ey hâkim-i ma'mûre-i a'sâr u mesâlik
Ey hâmi-i ma'rûse-i emşâr u memâlik* (T9)

Hız. Peygamber kâinâtın en mükemmel ve paha biçilmez cevheri; gelmiş geçmiş bütün peygamberlerin başkumandanıdır. Âlemin kendisi hürmetine yaratıldığı Resûlullâh, bütün insanların reisi, en ulusudur:

*Serdâr-ı Rusûlsûn güher-i ekme-i 'âlem
"Levlâk" ile memdûhsuñ ey server-i âdem* (Tercî-i bendin vâsita beyti)

98| db

Kâinâtın kendisi için yaratıldığı Hız. Peygamber, büyük memleketlerin mukaddes bir taç giymiş sultânıdır. En kutsal makâmında oturan; âdil, insafî ve doğru bir hükümdârdır:

*A'zamîyyet mülkünün sultân-ı kudsi-efseri
Akdesiyyet taht-ı "levlâk"inde dâver bulmuşum* (K47)

Ali Emîrî bu iki na'tında Hız. Peygamber için ayrıca "cevher" (K48), iftihâr-ı enbiyâ (K50), hükm-âver-i gayb u şühûd (K50), rûh-ı akdem (K52), sır-ı a'zam (K52), şems-i münevver (K80), rûh-ı ümem (T1), asl-ı kerem (T1), dürr-i mükerrer (T1), allâme-i âlem (T1), mahrem-i esrâr-ı harem-gâh-ı İlâhî (T2), umde-i küll (T7), matla'-ı esrâr-ı ma'âlim (T7), masdar-ı vahy-i samedî (T7), gül-i dâim (T7), merdümek-i silsile-i Âdem ü Havvâ (T8), kâm-ver-i dehr ü düvel (T11), gevher-i mes'ûd (T11), dâd-ger-i mülk ü milel (T11) gibi benzetmeye dayalı isim/sıfatları da kullanmış; bazı sembol ve teşbihlerle Hız. Peygamber'i daha güzel ve etkili bir şekilde tarif ve tavsif etmeye çalışmıştır.

C- Mucizeleri

Cenâb-ı Hak göndermiş olduğu elçileri, ilâhî hakikatleri desteklemek üzere, tabiat kurallarının normal işleyişine aykırı bazı olağanüstü durum ve olaylarla desteklemiştir. Peygamberlerin Yüce Allah tarafından gönderilmiş gerçek elçiler olduğunu

ispat eden ve “mucize” olarak adlandırılan bu hârikulâde olaylar, Kur’ân tarafından da konu edilmiştir. Hz. Peygamber’in en büyük ve asıl mucizesi Kur’ân-ı Kerîm olmakla beraber, bazı hadis kitaplarında “ayı ikiye bölmesi, parmaklarından suların akması, bulut tarafından gölgelenmesi, avucunda taşların tesbîh etmesi, kütüğün ağlaması vb.” mucizeler de zikredilmiştir.

Ali Emîrî kasîde nazım şekliyle yazdığı na’tında, Hz. Peygamber’in mucizelerinin, dünyayı aydınlatan güneşten ve aydan daha parlak olduğunu ve herkesçe tanındığını ifade etmektedir:

Âfîtab-ı mu‘cizâtûn yâ Resûla’llâh seniñ

Mihr ü mâh-ı âlem-ârâdan da eşher bulmuşum (K59)

Hz. Peygamber’in en önemli mucizelerinden birisi de Mirâc hâdisesidir. Zira bu mucize ile ulaşılan ve Kur’ân’ın tabiri ile “ev ednâ”⁵² olarak vasıflandırılan makâm, hiçbir insana nasip olmadığı gibi Allah’ın seçkin kulları olan diğer peygamberlere de nasip olmamıştır. Bu mucize, edebiyatımızda “mirâc-nâme” ya da “mirâciyye” adı verilen müstakil bir türün oluşmasına vesile olmuştur.⁵³

Şairimiz, Hz. Peygamber’in Mescid-i Aksâ’dan göğe yükselmesini konu alan Mirâc mucizesinden büyük bir övgüyle bahseder. Buna göre Mirâc mucizesinin gerçekleştiği gece, bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen Kadir Gecesi kadar şan ve şeref sahibidir:

Ol Peyem-ber kim anıñ şân-ı şeb-i Mi‘râcını

İhtîşâm-ı Leyletü’l-Îkdr’e ber-â-ber bulmuşum (K46)

D- Hadîs İktibasları

Na’tlarda şairlerin en çok iktibasta bulundukları hadislerin başında “Levlâk” ibâresiyle başlayan kudsî hadis gelmektedir. Hadîs âlimlerince mevzû/uydurma kabul edilen⁵⁴ “Levlâke levlâk mâ-halaktü’l-eflâk: Sen olmasaydın bu kâinâtı yaratmazdım.”⁵⁵ meâlindeki bu rivâyet, kasîde nazım şekliyle yazılan

⁵² “İki yay aralığı kadar veya **daha yakın** oldu.” Necm 53/9.

⁵³ Bu türe dâir geniş bilgi için bkz.: Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi‘râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

⁵⁴ Hadîsin tahrir ve değerlendirmesi için bkz.: Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s. 121-123.

⁵⁵ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzîlü’l-İlbâs amme’s-tehera mine’l-Ehâdisi alâ-Elsineti’n-Nâs* (I-II), Mektebetü’l-Kudsî, Kâhire, 1351, c. II, s. 164 (Hadîs nr.: 2123).

na'tta bir defa, terci-i bendde ise her bendin sonunda tekrarlanan vâsıta beytinde kullanılmıştır:

A 'zamiyyet mülkünün sulţân-ı kudsi-efseri
Akdesiyyet taht-ı "levlâk"inde dâver bulmuşum (K47)

Serdâr-ı Rusûlsün güher-i ekmel-i 'âlem
"Levlâk"ile memdûhsuñ ey server-i âdem (Tercî-i bendin vâsıta beyti)

E- Hz. Peygamber'den Şefaât Talebi

Na'tların birinci ana konusu övgü ise, ikinci ana konusu şairin şefaât isteği/şefaât yakarışıdır.⁵⁶ Ali Emîri kasidesinin baş tarafında Hz. Peygamber'in övgüsüne yer verirken, sonlara doğru kendi günahkârlığına, âcizliğine ve değersizliğine vurgu yaparak Resûlullâh'a sığınma ve şefaât talebini dile getirmiştir. Şairlerin hata, günah ve isyan içerisindeki hallerini Hz. Peygamber'e arz ederek şefaât talebinde bulundukları bölümlere bakıldığında kendilerini "günahkâr, isyankâr, âsî, mücrim, nâcâr, zelîl, fakir, perişan, bende, miskin, giryân, yüzü kara, bahtı kara vb." şekillerde niteledikleri görülür.⁵⁷ Ali Emîri de bu anlamda kendisini "abd-i müznib: günahkâr bir kul" ve "abd-i ahkar: hakir ve değersiz bir kul" olarak vasıflandırmakta; mahcubiyet içerisinde Hz. Peygamber'in merhamet ve şefkatine sığınmaktadır:

Yâ Resûla'llâh şefâ'at kıl bu 'abd-i müznibe
Der-gehiñde kendimi bir 'abd-i ahkar bulmuşum (K69)

F- Hz. Peygamber'e Salât ve Selâm Getirmek

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in şânının yüceliğini bildirmek üzere, "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin."⁵⁸ buyrulmaktadır. Bu âyet-i kerîme ile Cenâb-ı Hak, kullarına Hz. Peygamber'i saygı ile yâd etmelerini, yüce mertebelere erişmesi için niyâzda bulunmalarını emretmektedir. Hz. Peygamber de "Kıyamet gününde insanların bana en yakın olanları, bana en çok salât ü selâm getirenlerdir."⁵⁹ buyurarak müminleri bu hususta teşvik etmiştir. Ayrıca salavât getirmenin

⁵⁶ Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 526.

⁵⁷ Şefaât talebinde bulunan şairlerin kendileri hakkında kullandıkları diğer sıfatlar ve Türk şiirinde şairlerin Hz. Peygamber'den şefaât talebi hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber*, s. 525-537.

⁵⁸ Ahzâb 33/56.

⁵⁹ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *es-Sünen (I-V)*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 3. Vitir 484, (II/354).

belirli bir yer ya da zamanla mukayyed olmadığı, “Bana salât ü selâm getiriniz; zira nerede olursanız olun sizin salât ü selâmınız bana ulaşır.”⁶⁰ hadîsiyle bildirilmiş; Müslümanların Hz. Peygamber'e olan sevgi ve saygılarını her an ve zamanda ifade edebilmelerinin yolu açılmıştır.

Kur'an'ın ve hadislerin tesbitiyle Müslümanlar üzerinde hem bir görev, hem de duydukları muhabbet ve hürmetin bir tezâhürü olarak ifade edilen salât ü selâmlar, Hz. Peygamber âşığı şairlerin na'atlarında da özellikle zikredilir. Şairimiz için de Resûlullâh, her iki dünyada uyulacak yegâne rehberdir. Onun yüce ruhuna Ali Emîrî'nin göndereceği en güzel hediye, âh eden bir gönülden yükselen yüz binlerce salât ve selâmdır:

Dem-be-dem olsun saña yüz biñ salât ile selâm

Yâ Resûla'llâh seni kenveyne reh-ber bulmuşum (K96)

Ey rûh-ı mu'allâ-yı Muḥammed saña her-gâh

İhdâ-yı selâm oldı devâm-ı dil-i evvâh (T10)

2. Diğer Peygamberler

Hız. Peygamber'in övgüsünü konu alan şiirlere bakıldığında diğcr peygamberlerin isimlerinin de bir vesile ile zikredildiğı görölür. Bu durum “kimi zaman onun peygamberlik silsilesi içindeki yerini vurgulamak, kimi zaman onun diğcr peygamberlerden daha üstün ve seçkin olduğunu belirtmek, kimi zaman da vasıflarını sezdirmek”⁶¹ amacına yöneliktir.

Ali Emîrî'nin makalemize konu olan iki adet na'atında Hız. Âdem, Hız. Süleymân ve Hız. Yûsuf'un isimleri geçmektedir.

İnsanlığın babası olan ve “Ebu'l-Beşer” olarak nitelendirilen Hız. Âdem, hem ilk insan hem de ilk peygamberdir. Eşi Havvâ ise yeryüzündeki ilk kadın ve insanlık âlemin annesidir. Hız. Peygamber, bu ilk insan ve peygamber olan Hız. Âdem ve eşi Hız. Havvâ'dan türeyen neslin göz bebeğı; çok sevileni ve kıymetli olanıdır. Bu nedenledir ki her doğum yıl dönümü büyük sevinç ve mutluluklarla kutlanır:

Ey merdümek-i silsile-i Âdem ü Havvâ

Her devre-i mevlüduñ olur es'ad ü a'lâ (T8)

Ali Emîrî bir başka beyitte ise Hız. Süleymân ile karıncalar arasında geçen hâdiseyi konu alan 27. Neml Sûresi 18. âyete

⁶⁰ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981, 5. Menâsik 100, (II/534).

⁶¹ Çetişli, *Türk Şiirinde Hız. Peygamber*, s. 393.

telmihte bulunmuştur. Kur'ân'da bildirildiğine göre Hz. Süleymân cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları ile ilerlerken bir karınca vadisine gelinmiş; bunun üzerine bir karınca “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleymân ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler.” demiştir.⁶² Burada Hz. Süleymân'ın büyüklüğü ve ordusunun gücü karşısında karıncanın zayıflığı ve bu durumun bilincinde oluşu dikkat çekmektedir. İşte şairimiz bu noktadan hareketle bu şekilde güçsüz ve küçük bir cüsseye sahip olan karıncanın Hz. Peygamber'in lütuf kapısına sığınması, oraya bağlanması durumunda Hz. Süleymân ve ordusu karşısında bile bir arslan gibi cesur ve yiğitçe durabileceğini ifade etmektedir. Böylece Hz. Peygamber'in, Hz. Süleyman'ın şahsında diğer bütün peygamberlerden üstün olduğuna da dikkat çekilmek istenmiştir:

İntisâb-ı bâb-ı luḡfuñ cyleyen bir nemleyi

Ser-fürû itmez Süleymân'a ḡazanfer bulmuşum (K60)

Hz. Yûsuf güzelliği ile ün yapmış, na'tlarda adından en çok bahsedilen peygamberlerden birisidir. Kur'ân'da hayatı “ahsenü'l-kasas/kıssaların en güzeli”⁶³ şeklinde nitelendirilen Hz. Yûsuf'la ilgili olaylar, şairler için kimi zaman bir telmih ya da teşbih konusu olmuş, kimi zaman ise müstakil eserler olarak karşımıza çıkmıştır. Şairimiz için de Hz. Yûsuf çok saf bir güzelliğe sahiptir. Ancak Hz. Peygamber'in eşsiz güzelliğinin/nûr cemâlinin yanında Hz. Yûsuf'un güzelliği ikinci planda kalmaktadır:

Nûr-ı vech-i kibriyâ müştâkıñ itdikce ḡayâl

Ḥüsn-i pâk-i Yûsuf-ı Ken'ân'ı esmer bulmuşum (K61)

3. Dört Halife ve Diğer Ashâb-ı Kirâm

Na'tlarda dikkat çeken muhteva özelliklerinden birisi de dört halife başta olmak üzere, hayatında Hz. Peygamber'i görme şerefine ulaşarak ona iman etmiş olan “ashâb-ı kirâm”ın ismen ve bazı özelliklerine işaret edilerek zikredilmeleridir.

Hz. Peygamber'in en yakın dört dostu Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Na'tlarda “Hulefâ-yı râşidin” ya da “Çâr-yâr-ı güzîn” olarak nitelendirilen bu dört seçkin dostun isimleri, genelde hilafet makâmına geçiş sırasına uygun olarak zikredilir. Şairimiz de bu sıralamaya uymuş; Hz. Ebûbekir ile

⁶² Bkz.: Neml 27/17-18.

⁶³ Yûsuf 12/3.

Hız. Ömer'in adâletlerine, Hız. Osman ile Hız. Ali'nin ise hilim ve ilim sahibi oluşlarına dikkat çekmiştir:

Cilve-gerdir 'adliñ evvânında Şiddik u 'Ömer

Hilm ü 'ilmiñ ma'deni 'Osmân u Haydar bulmuşum (K64)

Hız. Ali bir başka beyitte daha zikredilmiştir. Bu beyite göre Hız. Ali "Sultân-ı Hayber", oğlu Hız. Hüseyin ise "Şehr-yâr-ı Kerbelâ/Kerbelâ'nın hükümdârı"dır:

Taht-gâh-ı sinede 'aşk-ı Hâbü'illâh ile

Şehr-yâr-ı Kerbelâ Sultân-ı Hayber bulmuşum (K58)⁶⁴

Ali Emîrî savaşlarda gösterdikleri yiğitlik ve cesâretleriyle tanınan sahâbeden Hâlid b. Velid (v. 21/642), Mikdâd b. Amr (v. 33/653) ve Dırâr b. Ezver (v. 13/634)'i bir arada zikretmiş; bu üç sahâbînin Hız. Peygamber'in mektebinden fezy aldığını söylemiştir:

Mekteb-i feyziñde taḥşîl eyleyen serverleri

Hâlid ü Mikdâd u Dırâr ibn-i Ezver bulmuşum (K65)

Cafer b. Ebî Tâlib (v. 8/629) ile Ammâr b. Yâsir (v. 37/657) İslâm yolunda kahramanca savaşarak şehit edilen yiğitlerdir:

Sâḫa-i şıdkıñda cân kırbân iden şaf-derleri

Ca'fer-i Tayyâr u 'Ammâr ibn-i Yâsir bulmuşum (K66)

Câbir b. Abdullâh (v. 78/697), Safvân [b. Muattal?] (v. 19/640?), Selmân-ı Fârisî (v. 36/656?) ve Ebû Zer el-Gıfârî (v. 32/653) âhireti önceleyerek dünya malına önem vermeyen Hak âşıklarıdır:

Terk-i dünyâ kesb-i 'uḫbâ eyleyen 'âşıkları

Câbir ü Safvân u Selmân u Ebû Zer bulmuşum (K67)

Bilâl-i Habeşî (v. 20/641) Hız. Peygamber'in yanından hiç ayrılmaması, onun abdest suyunu temin etmesi, sûtire olarak kullandığı harbeyi taşıması, şahsî ihtiyaçlarını karşılaması ve Resûl-i Ekrem'in emirlerini halka duyurması gibi hizmetleriyle tanınan bir sahâbîdir.⁶⁵ Ali Emîrî de Bilâl-i Habeşî'yi Hız. Peygamber'in hizmetinde canını feda eden biri olarak tanımlar. Hız. Ali'nin sâdık bendesi Kanber ise Resûlullâh'ın "âl-i abâ" olarak nitelendirilen ailesinin daima hizmetindedir:

⁶⁴ Hız. Ebûbekir ve Hız. Ali ile ilgili bir başka beyit için bkz.: K30.

⁶⁵ Mustafa Fayda, "Bilâl-i Habeşî", *D.İ.A.*, İstanbul, 1992, cilt: VI, s. 52.

*Hıdmet-i bâb-ı Muḥammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğrunda Kanber bulmuşum (K78)*

4. Şairin Hz. Peygamber'i Övme Hususundaki Kusur ve Aczini İtirafı

Şairler kâinâtın efendisi ve övünç kaynağı olan Hz. Peygamber'i bir yandan büyük bir arzu ve ümit ile övmek isterlerken, diğer yandan bu hususutaki aczlerini de itiraf etmişlerdir. Zira Allah ve melekleri tarafından salât getirilerek⁶⁶ övülen, ilk insandan günümüze tüm insanların en üstünü ve en faziletlisi olan bu büyük insanı hakkıyla tarif ve tavsif etmek aslında imkânsızdır. Sınırı belirlenmiş şiir kalıplarıyla ve mahdud kelimeler dünyasıyla "Habîbullâh" sıfatıyla muttasıf bir Peygamber; ancak bir yere kadar anlatılabilir. Bütün bu sınırlılıklara ve yetersizliklere rağmen yine de herkesin amacı, bu yüce dergâha baş koymaktır:

*Cüst ü cû itdikce bî-tâbâne bir cây-ı sücûd
Vaz' olunmuş hâk-i der-gâhında biñ ser bulmuşum (K57)*

104 | db

Ali Emîri de Hz. Peygamber'i noksan ve eksik bir şekilde de olsa övmekten kendisini alamamıştır. Fazilet ve vakar, güç ve kuvvet, onun övgüsünde gizli; tarif ve tavsifinde saklıdır:

*Olmuşum vaşşâf-ı kemter yâ Resûla'llâh saña
Başka ni'et başka 'izzet başka bir fêr bulmuşum (K72)*

Şair, yazdığı na'atları Hz. Peygamber'in ayağının değdiği topraklara büyük bir utangaçlık içerisinde takdim etmekte; ona deste deste güller sunmaktadır:

*Hâk-i pâye şerm ile taqdimde itdim ictisâr
Deste deste gülşen-i şab'ında güller bulmuşum (K84)*

Ali Emîri'nin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'nda yer alan iki na'tında Hz. Peygamberle ilgili tespit ettiğimiz hususları değerlendirdikten sonra, manzûmelerin transkripsiyonlu metinlerini sunuyoruz:

⁶⁶ Ahzâb 33/56.

Na'at-ı Şerîf

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Maẓhar-ı 'avn-i Hudâyım feyz-i diğer bulmuşum
Kişver-i endîşede bir kenz-i gevher bulmuşum
2. Cüst ü cû itdikce ğaybu'l-ğayb-ı vaḥdāniyyeti
Kaṭreden 'ummān-ı mevcûdâtı kemter bulmuşum
3. A'zamiyyet 'âleminde ma'den-i yektâ-yı 'aşk
Sermediyyet ma'deninde başka cevher bulmuşum
4. Bu 'anâşırdan müberrâ öyle bir 'âlemde ben
Görmemiş gözler ne kıymet-dâr eşerler bulmuşum
5. Bir cihāna vâşıl oldum ki yok anda ihtilâf
Zîr ü bâlâ pest ü a'lâyı ber-â-ber bulmuşum
6. Başlasam ta'rîf-i mâhiyyât ile i'lânına
Hükm ider dünyâña bir iklîm-i âḡar bulmuşum
7. Anda itmişdir bütün ezdād-ı 'unşur ittihād
Kûdekân-ı zulmet ü nûrı birâder bulmuşum
8. Tâḡ u eyvânı temâşâsında ḡayrândır 'uḡûl
Nerye bakşam ḡayret-efzâ zîb ü zîver bulmuşum
9. Güllerinde bâġının emvâc-ı nûr-ı âfitâb
Şemsiniñ nûrında bûy-ı misk-i ezfer bulmuşum
10. Seyr iderken şan'at-ı bâzâr u bender-gâhını
Zengiyânı anda ben âyîne-perver bulmuşum
11. Eyledikçe gülşen-i Firdevsini geşt ü güzâr
Bûlbûlânı zâġ ile hem-râz u hem-ser bulmuşum
12. Bâġbânlar ellerinde zâ'ire ithâf için
Nûr-ı aḡmer berg içinde verd-i enver bulmuşum

13. Öyle mülk-i muhteşemde eyledikçe geşt-i deşt
‘İbret-i eşkālî hevl-engîz-i mahşer bulmuşum

14. Bunda bî-tâb u tüvân zann itdiğim çok erleri
Anda ser-bâz-ı veğâ merd-i dil-âver bulmuşum

15. Bunda gavgâdan tehlâşî eyleyen şâbirleri
Anda ma‘nâ-yı şaḥîḥî üzre şaf-der bulmuşum

16. Re‘fet ü rikḳatle bunda ditreyen müşfikleri
Anda şadr-ı ihtirâm üstünde server bulmuşum

17. Bunda şaf-der şüretinde lâf uran gâfilleri
Anda mebhût u ḥazîn bî-tâb u bî-fer bulmuşum

18. Ejdehâ sandıklarım eşkālî buldum meh-liḳâ
Meh-liḳâ zann itdiğim çok şekli ejder bulmuşum

19. Cây-ı hürmetde külâh u hırḳa-i fakr u fenâ
Reh-güzâr üzre yatur biñ tâc u miğfer bulmuşum

20. Ḥân mân-sûz-ı cihân olmuş nice zâlimleriñ
İsm-i ḥunîni yazılmış seyf ü ḥançer bulmuşum

21. Eylemiş âlât-ı ḥun-rizâne rağbetden suḳûṭ
Ḥâk-i ḥizlâna atılmış gürz ü şeş-per bulmuşum

22. Müncelî âfâḳ-ı feyyâzında emn ü i‘timâd
Şa‘ve vü şâhîni bir yerde ber-â-ber bulmuşum

23. Deşt ü şahrâsı o rütbe fitneden âsûde kim
Gürg-i ḥun-ḥârî gânemlerle birâder bulmuşum

24. Mâhiyân cevân ider âteşde deryâlar gibi
Âb-ı mevc-ârâ derûnunda semender bulmuşum

25. Ey ‘ibâdet-perverân ey ümmet-i taḳvâ-şî‘âr
Seyr idiñ Allâh için bir ḥâl-i dîger bulmuşum

26. Öyle mest-i bî-şu'ûrum şormayın benden beni
Sûmnât-ı mâ-sivâda başka bir yer bulmuşum

27. Başlarım tevîde bu hâl-i hevâ-âlûd ile
Sâha-i büt-hânede mihrâb u minber bulmuşum

28. Güşümü tutdukça bu deyrin der ü dîvârına
Her tarafda şayha-i “Allâhu ekber” bulmuşum

29. Nerde kim ehl-i zunûn olmuşdur âmâc-ı gâvâ
‘Avn-i Mevlâ’yı baña ol yerde reh-ber bulmuşum

30. İçmişim ben zemzem-i ‘ışkı yed-i Şiddîk’dan
Sâgar-ı dest-i ‘Alî’de âb-ı Kevşer bulmuşum

31. Feyz-i ilhâm-ı hüviyyetden hayâlim reng alır
Dür-i dilde muhteşem yâkût-ı aḥmer bulmuşum

32. Lâ-mekân seyr-i kemâlim dūr-bîn-i feyz ile
Âsumân-ı ma’rifetde başka aḥter bulmuşum

33. Tâ şabâh-ı ḥaşre dek itsem şinâverlik n’ola
‘Âlem-i ma’nâda bir deryâ-yı aḥdar bulmuşum

34. Mâhî-i deryâ-yı feyz itmiş beni te’sîr-i ‘aşk
Kendimi âteş derûnunda şinâver bulmuşum

35. ‘Ûd u ‘anber secde eyler bûy-ı rûḥ-efzâsına
Şimdi ben bir başka terkîb-i mu’anber bulmuşum

36. Teşne-i hayretdir ol vâdide kim dâniş-verân
Def’-i ‘aṭşân itmege şâhâne sâgar bulmuşum

37. Ba’de-zîn bigâne-i esrâr-ı ‘aşk olsun ırağ
Ben ḥaḳîḳat meclisinde âşinâlar bulmuşum

38. Her ne ḥâmemden şudûr eylerse istiğrâk ile
Levh-i maḥfûz-ı ḥaḳîḳatde muḥarrer bulmuşum

39. Her ne kim levh-i kuyûda şebt ider erbâb-ı dil
Ben anı idrâk-i derrâkımda ezber bulmuşum

40. Tûfî-i âyîne-i lâhût olursam çok mıdur
‘Âlem-i bâlâya pervâz itmege per bulmuşum

41. Huṭbe-ḥ̃ân-ı kudsîyân olsa ḥatîb-i dil n’ola
Câmi‘ -i bâlâ-yı kudsîyyetde minber bulmuşum

42. Teng idi endîşeme füşat-serây-ı “kün fe-kân”
Şimdi cevân itmege bir başka kişver bulmuşum

43. Tayy-i âfâk itmişim şehbâl-i ‘aşku’llâh ile
Lâne-i kurb-ı ezelde bir kebûter bulmuşum

44. Bir ḥabîbiñ ‘aşkı itmiş zâr u ser-gerdân beni
Gerçi bu dünyâda çok nâ-dîde dil-ber bulmuşum

45. Seyr idiñ artık Burâk-ı fikrimiñ cevânını
Kendimi zîrâ ki meddâḥ-ı Peyem-ber bulmuşum

46. Ol Peyem-ber kim anıñ şân-ı şeb-i Mi‘ râcını
İhtîşâm-ı Leyletü’l-Ḳadr’e ber-â-ber bulmuşum

47. A‘zamîyyet mülkünün sultân-ı kudsî-efseri
Aḳdesiyyet taḥt-ı “levlâk”inde dâver bulmuşum

48. Kıymet-i dünyâ vü mâ-fihâ aña olmaz ‘adîl
‘Unşur-ı eşyâda bir nâ-dîde cevher bulmuşum

49. Tâc-dâr-ı “ḳâbe ḳavseyn” şeh-r-yâr-ı ıstıfâ
Pâdişâh-ı ḥâfıḳayn sultân-ı maḥşer bulmuşum

50. İftihâr-ı enbiyâ ḥükm-âver-i ğayb u şühûd
Hükmini vaḥy-i Cenâb-ı Ḥaḳḳ’a maşdar bulmuşum

51. Mürsel-i şâḥib-şerî‘ at kim anıñ fermânına
Mâlik ü Rıdvân’ı münḳâd u musahḥar bulmuşum

52. Rûh-ı aḳdem sırr-ı a' ḳam kâ'inât-efrûz-ı dîn
Ḥâk-i pâyn tûtiyâ-yı ḳeşm-i ḥâver bulmuşum

53. Faḥr-i 'âlem muḳtedâ-yı evvelîn ü âḥirîn
Şer' ini dünyâ vü mâ-fihâya rehber bulmuşum

54. Nûr-ı evvel Aḥmed-i mürsel şeff' ü'l-müzḳibîn
Revnaḳ-ı ' ahd-i ezel şâh-ı muvaḳḳar bulmuşum

55. Mihr-i tâbân bedr-i raḥşân mefḥar-i ins ü melek
Melce'-i şâhen-şehân sulṫân-ı ekber bulmuşum

56. Taḥt u efser şâḥibi şâhen-şeh-i yektâları
Ḥıdmet-i bâb-ı hümâyûnında ḳâker bulmuşum

57. Cüst ü cû itdikce bî-tâbâne bir cây-ı sücûd
Vaz' olunmuş ḥâk-i der-gâhında biñ ser bulmuşum

db | 109

58. Taḥt-gâh-ı sînde 'aşḳ-ı Ḥabîbu'llâh ile
Şehr-yâr-ı Kerbelâ Sulṫân-ı Ḥayber bulmuşum

59. Âfitâb-ı mu' cizâtîñ yâ Resûla'llâh seniñ
Mihr ü mâh-ı ' âlem-ârâdan da eşher bulmuşum

60. İntisâb-ı bâb-ı luṫfuñ eyleyen bir nemleyi
Ser-fürü itmez Süleymân'a ḡazanfer bulmuşum

61. Nûr-ı vech-i kibriyâ müştâḳîñ itdikce ḥayâl
Ḥüsn-i pâk-i Yûsuf-ı Ken'ân'ı esmer bulmuşum

62. Her neden kim ümmeti nehy eylemişsiñ yâ Resûl
Ben anı her menfa' atdan ḥâlî bir şer bulmuşum

63. Olmayan ḳâker saña ḳâhirde mesrûr olsa da
' Âlem-i ma' nâda maḥzûn u mükedder bulmuşum

64. Cilve-gerdir 'adliñ eyvânında Şiddîḳ u 'Ömer
Ḥilm ü 'ilmiñ ma' deni ' Oşmân u Ḥaydar bulmuşum

65. Mekteb-i feyzînde taḥṣîl eyleyen serverleri
Ḥâlid ü Mîḳdâd u Ḍîrâr ibn-i Ezver bulmuşum

66. Sâḥa-i şıdḳıñda cân ḳurbân iden şaf-derleri
Ca‘fer-i Ṭayyâr u ‘Ammâr ibn-i Yâsir bulmuşum

67. Terk-i dünyâ kesb-i ‘uḳbâ eyleyen ‘âşıḳları
Câbir ü Şafvân u Selmân u Ebû Zer bulmuşum

68. Hîṣṣe-dâr-ı nî‘ met-i feyzîñ bütün rûy-ı zemîn
Lerze-nâk-i satvetiñ Kisrâ vü Ḳayşer bulmuşum

69. Yâ Resûla’llâh şefâ‘ at ḳıl bu ‘abd-i müznibe
Der-gehiñde kendimi bir ‘abd-i aḥḳar bulmuşum

70. Na‘ tîñ itmişdir beni mest-i şafâ-yı câvidân
Selsebîl-i medḥ-i pâkiñ âb-ı Kevşer bulmuşum

71. ‘Âlem-i ma‘ nâda ben Cibrîl’e oldum hem-‘ inân
Çâr ‘unşurdan mu‘arrâ öyle bir yer bulmuşum

72. Olmuşum vaşşâf-ı kemter yâ Resûla’llâh saña
Başḳa nî‘ met başḳa ‘izzet başḳa bir fer bulmuşum

73. Ḥâke baḳsam dürr ü gevherdir baña seng ü türâb
Çarḫa baḳsam mihr ü mâhî kâse-i zer bulmuşum

74. Şimdi yok benden ğanî mülk-i ḳanâ‘ at serveri
Na‘ tîñ dünyâ deger yâḳût u gevher bulmuşum

75. Ben o Cibrîlim fezâ-yı midḥat-i pâkiñde kim
Berḳ-ı ḥâṭiften serî‘ ü’s-seyr şeh-per bulmuşum

76. Ben o naḳşım her ne naḳş itmişse Naḳḳâş-ı Ezel
Levh-i endişemde menḳûş u muşavver bulmuşum

77. Ba‘de-zîn reşḳ itsün aḥrâr-ı zevi’d-dünyâ baña
Ṭab‘ımı dünyâ deger bir ‘âlî çâker bulmuşum

78. Hıdmet-i bâb-ı Muḥammed'de Bilâl-i cân-fedâ
Zümre-i âl-i 'abâ uğrunda Ḳanber bulmuşum

79. 'Arşâ-i ma' nâda seyr it ihtîşâm-ı ṭab' ımı
Şanma kim gencîne-i elmâs ile zer bulmuşum

80. Nerye düşse pertevi eyler dūr⁶⁷ ü yâḳût u la' l
Âsumân-ı dilde bir şems-i münevver bulmuşum

81. Nûk-ı ḥâmemden ne şıçrarsa buña ḥayretdeyim
Vâridât-ı 'âlem-i Ḥallâḳ-ı ekber bulmuşum

82. Dilde ta' mîḳ-i taşavvur fikr-i dūr-â-dūr yok
Nî' met-i per-der-pey-i ilhâma maẓhar bulmuşum

83. Ma' den-i fikrimde seyr it reng reng cevherleri
Dürr ü gevher sîm ü zer yâḳût-ı aḥmer bulmuşum

db | 111

84. Ḥâk-i pâye şerm ile taḳdîme itdim ictisâr
Deste deste gülşen-i ṭab' imda güller bulmuşum

85. Öyle vaşşâfım ki söyler fâḥr ile ḥaḳḳımda çarḥ
Yok nazîri bir emîr-i nûkte-perver bulmuşum

86. Sidre-i a' lâda dir lâḥûtiyâna Cebre'îl
Na' t-ı Peyğam-berde bir 'abd-i sūḥan-ver bulmuşum

87. Nâ-tüvânım sâḥa-i temcîd ü tehlîlînde âḥ
Vaşfını tehlîl ü tekbîrimden ekber bulmuşum

88. Yâ Resûla'llâh beni luṭfuñdan itme nâ-ümîd
Kendimi ben çünki her müznibden aḥḳar bulmuşum

89. Göñlümi ṭûl-i emel ḳaydında maḡlûl ü zebûn
Nefs-i şümuñ pençesinde zâr u ebter bulmuşum

⁶⁷ İnci anlamına gelen “dürr” kelimesi vezin icabı böyle yazılmıştır.

90. Öyle me'yûsum nazar-gâhımda nakş-ı 'âlemi
Jeng ile âlûde bir mir'ât-ı maşşer bulmuşum

91. Mest-i bî-hûşum ayılmam tâ-zamân-ı haşre dek
Zevk-ı na' tîñ her zamân tab' imda muzmer bulmuşum

92. İnhirâf-ı emr ü nehyiñ rû-nümûn olduķa âh
Cevher-i âyîne-i vicdânı muğber bulmuşum

93. Na' t-ı pâkiñdir baña artık ğidâ-yı sermedî
Kendimi tâ kim bu dünyâda mu'ammer bulmuşum

94. Na' t-ı zî-şanıñ nasıl itsün Emîrî terkini
Neşvesi ta' rîf olunmaz bûy-ı 'anber bulmuşum

95. Nûkhet-i halk-ı 'azîmiñle seniñ yâ Muştafâ
'Arş u ferş ü Levh-i Maḥfûz'ı mu'atṭar bulmuşum

96. Dem-be-dem olsun saña yüz biñ şalât ile selâm
Yâ Resûla'llâh seni kenveyne reh-ber bulmuşum

Na' t-ı Hümâyûn-ı Risâlet-penâhî

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1

Ey rûh-ı ümem aşı-ı kerem dürr-i mükerrerem
Ey medrese-i 'âleme 'allâme-i a'lem
Âvârelere ey kerem ü rahmi müselleme
Dil-dâdeñim âvâreñim ur göñlüme merhem

Serdâr-ı Rusûlsuñ güher-i ekmel-i 'âlem
“Levlâk” ile memdûḥsuñ ey server-i âdem

2

Ey maḥrem-i esrâr-ı ḥarem-gâh-ı ilâhî
Ol dem ki semâda görürüm mihriñle mâhı
Derdiñle varır göklere dek göñlümün âhı
Allâhdır aḥvâlimiñ eñ 'âlî güvâhı

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘âlem
“Levlāk”ile memdûhsun ey server-i âdem

3

Ey mäh-ı mekârim ‘alem-i sâl-i mümehhed
Râm oldı saña silsile-i t̄ālî-i sermed
Olduñ dem-i mevlūd-ı Muḥammedle ser-âmed
‘Âlem saña dil-dâdedir ey ‘âlî Muḥammed

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘âlem
“Levlāk”ile memdûhsun ey server-i âdem

4

İy mihr-i hüdâ Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammed
Ey mäh-ı ‘aṭâ Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammed
Her derde devâ Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammed
Ad oldı saña Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammed

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘âlem
“Levlāk”ile memdûhsun ey server-i âdem

5

Kûsun dögülür dâ’ire-i mülk-i semâda
Ḥükmün sürülür maḥkeme-i ‘adl ü ‘aṭâda
İsmiñ añılur ma’ reke-i her dü-serâda
Vâşıl ola âvâre gönül kām u murâda

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘âlem
“Levlāk”ile memdûhsun ey server-i âdem

6

Ol mähda ki lâmi‘ olur mevlid-i ‘âlî
Müslimlere ol mähdadır sūr-ı ḥavâlî
Mesrūr olur ol sūr-ı mükerrerimde ahâlî
Âmâde olur sūra e‘âlî vü ma‘âlî

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘âlem
“Levlāk”ile memdûhsun ey server-i âdem

7

Ey şadra devā derd-i dile merhem-i sālīm
 Ey ‘umde-i küll maṭla‘-ı esrār-ı ma‘ ālīm
 Ey maşdar-ı vaḥy-i şamedī ey gül-i dā’im
 Memlū-yı kemāl-i keremiñ oldı ‘avālim

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘ālem
 “Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

8

Ey merdümek-i silsile-i Ādem ü Ḥavvā
 Her devre-i mevlūduñ olur es‘ad ü a‘lā
 Ey devre-i mevlūdı mu‘allā vü muṭarrā
 Māh-ı keremiñle dīl-i maḥrūr ola irvā

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘ālem
 “Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

114| db

9

Ey gerd-i deri sürme-i ḥūrā vü melā’ik
 Ey ḥākim-i ma‘mūre-i a‘şār u mesālik
 Ey ḥāmī-i maḥrūse-i emşār u memālik
 İslām ola āsūde-i ālām u mehālik

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘ālem
 “Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

10

Ey rūh-ı mu‘allā-yı Muḥammed saña her-gāh
 İhdā-yı selām oldı devām-ı dīl-i evvāh
 Der-gāhıña āhımla du‘ā olmada hem-rāh
 Evrād-ı seḫer-gāhım ola vāşıl-ı der-gāh

Serdār-ı Rusülsün güher-i ekmel-i ‘ālem
 “Levlāk”ile memdūḥsuñ ey server-i ādem

11

Ey kām-ver-i dehr ü düvel gevher-i mes‘ūd
 Ey dād-ger-i mülk ü milel Aḥmed ü Maḥmūd

Memlûküñ Emîrî köleñ oldı keder-âlûd
Mesrûr ola rahm u keremiñle dem-i mev'ûd

Serdâr-ı Rusûlsûñ güher-i ekmel-i 'âlem
“Levlâk” ile memdûhsuñ ey server-i âdem

Sonuç

Ali Emîrî (1857-1924), *Dîvân*'ında “Nu'ût-ı Şerîfe” başlığıyla kaleme aldığı na'tlar başta olmak üzere, çeşitli eserlerinde Hz. Peygamber'e duyduğu derin ve samimi sevgisini dile getiren bir şair; aynı zamanda tarih, edebiyat ve kültür araştırmacısıdır. Şairin *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası*'ında -*Dîvân*'ında yer almayan- iki adet na'tı bulunmaktadır. Na'tlardan birincisi 96 beyit olup kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. Mecmuada yer alan ikinci na't 11 hâneneden oluşan bir tercî-i benddir. Şair bu manzûmeyi Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle kaleme almıştır.

Ali Emîrî bu iki na'tında Dîvân şiiri dilini kullanmış; Arapça-Farsça kelime ve terkiplere çokça yer vermiştir. Na'tlarda klasik edebiyatın vezin, şekil ve mazmunlarına da bağlı kalmıştır. Bu çerçevede şair, Hz. Peygamber'i çeşitli sıfatlarla tarif ve tavsif etmiş; çok sayıda teşbih unsuruna yer vermiştir. Manzûmelerde Hz. Peygamber'in “Ahmed, Mahmûd, Muhammed ve Mustafa” isimleri zikredilmiş; Peygamberlik yönü ise “Resûl, Resûlullâh, Mürsel ve Peygamber” kavramlarıyla ifade edilmiştir.

Na'tlarda ayrıca şefaât talebi, Hz. Peygamber'e salât ve selâm getirmek, Mirac mucizesi konuları üzerinde durulmuş; mutasavvıf şairler tarafından çokça kullanılan “Levlâk” kudsi hadisinden iktibasta bulunulmuştur. Bu rivayet, kasîde nazım şekliyle yazılan na'tta bir defa, tercî-i bendde ise her bendin sonunda tekrarlanan vâsıta beytinde yer almaktadır. “Levlâk” rivayetinin vâsıta beytinde kullanılması, manzûmenin “herkesin ve her şeyin varlığını Hz. Peygamber'in yaratılışına borçlu olduğu” ana konusu/esas tasavvuru etrafında toplanarak bir konu bütünlüğü oluşmasını sağlamıştır.

Bu iki manzumede diğer bazı peygamberler, dört halife ve bazı sahabiler de çokça bilinen yönleriyle konu edilmiştir. Na'tlarda üzerinde durulan diğer bir husus şairin noksanlıkları ve kusurlarıyla birlikte Hz. Peygamber'i övmekten kendisini alamayışı; nimet ve faziletlere ancak onu medhederek ulaşabileceğini ifade etmesidir.

Ali Emirî, Hz. Peygamber'i tarif ve tavsif ederken sözlerini delillendirmek adına âyet ve hadislerden yararlandığı gibi, çeşitli söz sanatlarını kullanarak şairlik hünerini de göstermeye çalışmış; hatta na't yazma konusundaki eşsizliğini vurgulayarak bununla övünmüştür. Son olarak Hz. Peygamber'in vasfında onu övmek amacıyla yazılan bu na'tlarda samimi ve akıcı bir üslubun hâkim olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdisi alâ-Elsineti'n-Nâs* (I-II), Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1351.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (I-VI), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mirac-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- Arslan, Mustafa Uğurlu, *Ali Emîrî Efendi ve Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Çelik, Kemal, *Ali Emîrî-Hayatı-Şahsiyeti, Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1988.
- Çeltik, Seher Erdoğan, *Ali Emîrî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Çetişli, İsmail, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
- Dâvûd-zâde Mehmed Efendi, *Şerh-i Delâilü'l-Hayrât, Dâru't-Tibâati'l-Âmire*, İstanbul, 1255.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Fayda, Mustafa, "Ahmed", *D.İ.A.*, c. II, İstanbul, 1989.
- , "Bilâl-i Habeşî", *D.İ.A.*, c. VI, İstanbul, 1992.
- Günaydın, Yusuf Turan, *Ali Emîrî-Yemen Hatıratı*, Hece Yayınları, Ankara, 2007.
- Güngör, Zülfikar, *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2009.
- Hacitahiroğlu, Abdullah Öztemiz, *Hazret-i Peygambere Şiirler Antolojisi-Na'tlar*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966.
- Hayber, Kasım, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1996.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (I-XV), Dâru Sâdır-Dâru Beyrut, Beyrut, 1956.
- Kandemir, M. Yaşar, "Muhammed-Şahsiyeti", *D.İ.A.*, c. XXX, İstanbul, 2005.
- Karateke, Hakan T., *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Kasır, Hasan Ali, *Peygamber Şiirleri*, Denge Yayınları, İstanbul, 1997.
- Mermutlu, M. Sait, "Ali Emîrî'nin Ezhâr-ı Hakîkatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı: V, Nisan 2011.
- Müslim, *es-Sahîh* (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Özer, Ahmet, *Türk Edebiyatında Naatler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.
- Öztürk, Tuncay, *Ali Emîrî Efendi-Osmanlı Târîh ve Edebiyyât Mecmuası*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2011.
- Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî-Garîbi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y.

- Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007.
- Seyyid Şerîf Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, Es'ad Efendi Matbaası, Kostantiniyye, 1300.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Tayşi, M. Serhan, "Ali Emîrî Efendi", *D.İ.A.*, c. II, İstanbul, 1989.
- Tevfikoğlu, Muhtar, *Ali Emîrî Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Uzun, Mustafa, "İslâm Kültüründe Hz. Muhammed-Türk Edebiyatı", *D.İ.A.*, c. XXX, İstanbul, 2005.
- Yaşar, Muhammed Yusuf, *Ali Emîrî ve Mardin Mülûk-i Artûkiyye Tarihi ve Kitâbeleri Vesâir Vesâik-i Mühimme Adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- , *Türk Edebiyatında Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- , "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî", *Kutlu Doğum Haftası II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.
- Yeşilyurt, Yahya, *Ali Emîrî'nin Yemen Hâtıratı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.
- Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.
- Yılmaz, Ahmet, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfe'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İSTEM*, yıl: 2, sayı: 4, 2004.
- Yuvalı, Abdulkadir, Halaçoğlu, Ahmet, *Osmanlı Doğu Vilayetleri*, Bâbîâli Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Ziya Şükûn, *Gencîne-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ* (I-III), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

